

General-potpukovnik u penziji
BOŠKO RANITVIĆ

Neka vojno-politička i vojnostrategijska iskustva iz lokalnih ratova

Lokalni ratovi su veoma učestala pojava savremenog sveta. Izaživaju ih različite i brojne protivurečnosti na regionalnom i bilateralnom planu, ali se o njima može govoriti i kao o globalnom svetском problemu. U njima se, po pravilu, upotrebljavaju najsavremenija ratna tehnika i naoružanje, izuzimajući nuklearno, i primenjuju gotovo sve vrste ratnih dejstava — i oružanih i specijalnih. Budući da su, kao oblik primene vojne sile, prevashodno usmereni na nesvrstane i nerazvijene zemlje, to je njihovo proučavanje i istraživanje njihovih iskustava za nas od izuzetnog teorijskog i doktrinarnog značaja. Saznanja koja se stiču ovim putem mogu biti usmeravajuća i za naše odbrambeno-samozaštitne pripreme. Kažemo mogu biti, jer su saznanja i pouke do kojih se dolazi istraživanjem iskustava ovih ratova samo jedan od mnogih faktora koji određuju i uslovljavaju naše pripreme za opštenarodni odbrambeni rat.

Iskustvima iz lokalnih ratova u ovom napisu bavićemo se kao svojevrsnom vojno-političkom i vojnostrategijskom problematikom. Razume se, podela iskustava ovih ratova na vojno-politička i vojnostrategijska sasvim je uslovna upravo zato što je teško i nepouzdanu povući granicu između politike i strategije. Takvu podelu još više otežava pojava različitih tipova strategije: političke, ekonomske, diplomatske, vojne. U savremenim lokalnim ratovima, osobito na strategijskom planu, sve više se prepliću vojni i politički problemi i činioci.

Pa ipak ćemo sva iskustva u ovom članku analizirati u okviru dve grupe: vojno-političkih i vojnostrategijskih. Činimo to, pre svega, iz metodičkih razloga: cilj nam je da ih što preglednije i što sistematičnije izložimo. Iskustva ćemo svrstati u jednu ili drugu grupu prema tome da li se radi prevashodno o vojno-političkoj ili vojnostrategijskoj problematici, svesni da i jedna i druga grupa imaju i politički i vojni aspekt.

Razume se, o nekakvoj podrobnoj analizi i razmatranju iskustava ovde ne može biti govora. Pažnju čitalaca zadržaćemo tek na osnovnim naznakama, jer nam je više stalo da notiramo što veći broj iskustava nego da ih svestrano obrazložimo. Ovo je i razumljivo, jer svako od iskustava koje ćemo navesti zaslužuje posebnu studiju.

I

Neka vojno-politička iskustva iz lokalnih ratova

1. Lokalni ratovi se vode na području »trećeg sveta«

Gotovo svi lokalni i regionalni ratovi vođeni posle drugog svet-skog rata odigrali su se na područjima takozvanog trećeg sveta, odnosno na prostorima gubljenja kolonizatorskih pozicija na kojima su činjeni pokušaji stvaranja novih uporišta i sfera uticaja. Ratovi se, dakle, vode tamo gde još nisu razgraničeni interesi velikih sila i gde se narodi bore protiv ostataka kolonijalizma, a za punu nacionalnu emancipaciju i nezavisnost. Polazeći od toga, realno je pretpostaviti da lokalni ratovi imaju budućnost upravo na područjima gde su snažni ostaci kolonijalizma i gde među velikim silama nisu razgraničene sfere »vitalnih interesa«.

Uzroci lokalnih ratova su brojni, ali su svi posledica kolonijalnog nasleđa i politike velikih sila ili osvajачkih aspiracija njihovih saveznika — regionalnih hegemonu. Zbog spleta takvih uzroka i stvorenih uslova veoma često se i ne vide pravi interesi i ciljevi zaraćenih strana koje su u direktnom oružanom sukobu. Stoga je predviđanje razvoja situacije u tim ratovima gotovo nemoguće, a novi zapleti su njihova bitna karakteristika.

Na širokom prostranstvu »trećeg sveta« ratovi se uglavnom vode na područjima koja imaju poseban politički, ekonomski i vojnostrategijski značaj i na rubovima definisanih sfera uticaja i »vitalnih interesa« velikih sila. Treba zapaziti da se ti ratovi vode i na

područjima koja nemaju primarno politički ili ekonomski, već prvenstveno vojnostrategijski značaj za supersile i vojno-političke grupacije. Na tim prostorima obično se javljaju i regionalni hegemoni — države koje su na neki način u vojnom savezu sa velikim silama i služe njihovim osvajачkim ciljevima. Upravo su te države danas glavni faktori nestabilnosti i izazivači lokalnih ratova na neuralgičnim područjima »trećeg sveta«. Njih obilato koriste neke velike sile, pružaju im finansijsku, vojnu i drugu pomoć i preko njih nastoje da učvrste ili prošire svoje sfere prisustva i uticaja.

2. Angažovanje velikih sila u lokalnim ratovima

Gotovo u svim lokalnim ratovima koji su vođeni u zadnjih četrdeset godina, direktno ili indirektno, učestvovala su i velike sile. Njihovo prisustvo označava da se ti ratovi vode i za interese drugih, odnosno da su izazivani i podstrekivani sa strane, u prvom redu od nekih velikih država. To učešće najčešće se ogledalo u pružanju pomoći u ratnom materijalu, upućivanju instruktora i vojnih specijalista, a neretko i angažovanjem u sukobu delova svojih oružanih snaga ili oružanih snaga zemalja takozvanih posrednika. Tako se konfrontacija velikih sila, globalna i regionalna, javlja i kao direktan uzročnik lokalnih ratova savremene epohe, bez obzira na to da li se radi o međudržavnim ili građanskim ratovima.

Najčešće u tim ratovima, na razne načine, učestvuju istovremeno konfrontirane velike sile i blokovi. Stoga su lokalni ratovi potencijalna opasnost po mir u regionalnim, pa i svetskim razmerama. Velike sile se nameću kao »zaštitnici« interesa sukobljenih strana, kao faktor »smirivanja situacije« i kao međunarodne »mirovne snage«. Praksa je pokazala da je njihovo angažovanje u lokalnim međudržavnim i unutrašnjim ratovima faktor još veće nestabilnosti i uzrok sve širih društvenih nesporazuma i sukoba.

Velike sile svoje učešće često nastoje da legalizuju pozivima koji su im uputili zvanični državni organi ili jedna od sukobljenih strana, koja navodno na to ima legitimno ili moralno pravo. Suština je u nastojanjima da se očuvaju svoje pozicije ili steknu nove, ili da se osvoje nova područja svog uticaja. Nije retkost da velike sile otvoreno intervenišu oružanim snagama pravdajući to zaštitom svojih vitalnih interesa. Zone vitalnih interesa se stalno proširuju, jer se lokalni ratovi javljaju na sve većim prostranstvima »trećeg sveta«.

Gledano sa tog stanovišta lokalni ratovi su i sredstvo pomoću koga neke velike sile pokušavaju da ostvare svoje osvajачke velikodr-
žavne ciljeve i interese i da steknu nove pozicije i prednosti u me-
đusobnoj konfrontaciji i nadmetanju.

3. Lokalni ratovi se uvek internacionalizuju

Nijedan lokalni rat se nije vodio, a da se u njega nisu na razne načine uključivali i mnogi drugi koji nisu u direktnom oružanom sukobu. To važi za međudržavne i za građanske (unutrašnje) ratove. Uzrok tome je opšta međuzavisnost i povezanost interesa savremenog sveta. Ne radi se samo o uplitanju nekih zemalja koje tim ratovima nastoje da ostvare svoje velikodržavne ciljeve. U lokalne ratove se uključuju i miroljubive zemlje i progresivne snage sveta. Nalazimo se, dakle, u istorijskoj epohi kada agresivne i reakcionarne snage ne mogu da preduzimaju osvajачke pohode u bilo kom delu sveta, a da to ne naiđe na otpor progresivnog i miroljubivog čovečanstva. U tome je istorijska šansa naroda koji se odupiru agresiji ili se bore za pravednije društvene sisteme i odnose u svojim zemljama.

Internacionalizacija lokalnih i regionalnih ratova izvodi se na najrazličitije načine. Pre svega, radi se o moralnoj osudi agresora, političkim i diplomatskim aktivnostima radi obustave agresije i podrške zemljama čiji su nezavisnost i teritorijalni integritet ugroženi. Tu je i materijalna pomoć, uključujući i sredstva ratne tehnike, posebno naoružanje, zatim prijem izbeglica, lečenje ranjenika, a i dozvola za formiranje baza za prihvati i obuku jedinica oružanih snaga napadnute zemlje. Ovim i drugim vidovima pomoći lokalni oružani sukobi manje-više se internacionalizuju u političkom, diplomatskom, materijalnom i vojnom pogledu.

Obim i oblici pomoći zavise od toga u kojoj se meri žrtva agresije uspešno suprotstavlja napadaču, i to prvenstveno oružanom borbom. Treba reći i to da se obim pomoći i oblici uključivanja miroljubivih zemalja u lokalne ratove doziraju do mere koja ne dovodi do direktne oružane konfrontacije sa zemljama agresorima. Stoga ishod rata uvek prevashodno zavisi od borbe i otpora vlastitih snaga i angažovanja svojih sredstava. Isto tako, važno je naglasiti da sva ta pomoć ne sme biti uslovljena ničim što bi uticalo na potpunu samostalnost i nezavisnost u odnosu na one kojima je pružena. To važi i za autentičnost revolucionarnih ratova i pokreta. Posebno je riskantna pomoć u oružanim snagama, budući da te snage samim svo-

jim prisustvom narušavaju samostalnost i nezavisnost zemlje, odnosno pokreta kome pružaju oružanu pomoć. Ti vojni kontingenti, bez obzira čiji su, nisu faktor stabilnosti već još većih društvenih i političkih konfrontacija. Praksa je pokazala njihovu nemoć, bez obzira da li su to međunarodne ili multinacionalne mirovne snage ili snage prijateljskih zemalja.

4. Ishod rata ne zavisi uvek od vojnog poraza, odnosno pobe

Pravilo je da se rat dobija onda kada je oružana sila protivnika poražena. Međutim, kao svako drugo i ovo pravilo ima izuzetaka. Mnogi lokalni ratovi dobiveni su a da oružane snage protivnika nisu bile poražene. Drugim rečima, agresori su često gubili rat iako su njihove oružane snage ostale neporažene, i bile su sposobne za oružanu borbu.

Obično se narodnooslobodilački i odbrambeni ratovi završavaju uspešno, a da agresor nije i vojnički poražen (npr. alžirski pa i vijetnamski rat). Ovaj fenomen savremene epohe je posledica totalnosti odbrambenih i narodnooslobodilačkih ratova. U tim ratovima izvode se masovna najrazličitija ratna dejstva kombinovana sa oružanom borbom. Ukupnost tih dejstava uslovljava krajnji ishod rata. Gde nije bilo masovnih oblika opštenarodne borbe i otpora nije bilo moguće postići pobedu. Treba istaći da je pobeda moguća kada je oružana borba glavni oblik borbe i otpora. Pre svega, oružanom borbom snage agresora se iscrpljuju i na kraju dovode u stanje bezizlaznosti, u vojnostrategijske uslove u kojima im nije moguće postići ratne ciljeve. Tako, za agresora rat postaje necelishodan i on je prisiljen da od njega odustane, bez obzira na brojnu i tehničku nadmoćnost svojih oružanih snaga angažovanih u agresiji.

Pošto se ovi ratovi završavaju bez vojnog poraza agresora, ponekad se kaže da u njima nema ni pobednika ni pobeđenog. Iz ovih ratova narod je izlazio kao pobedilac, jer se na različite načine, gde je oružana borba imala primarno mesto, masovno odupirao agresoru u odbrani svoje nacionalne nezavisnosti i fizičkog opstanka. To je najznačajnije iskustvo iz ratova savremene epohe.

5. Jedinstvo snaga borbe i otpora — osnovni preduslov uspeha odbrambenih i oslobodilačkih ratova

U svim odbrambenim i oslobodilačkim ratovima pokazalo se da je jedinstvo snaga borbe i otpora nezamenjivi i osnovni preduslov njihove uspešnosti. Jedinstvo, političko i organizaciono, posebno

oružanog dela snaga, pokazalo se značajnijim i presudnijim za uspeh nego njihova brojnost i rasprostranjenost. Razjedinjenost i međusobna razračunavanja daleko su štetnija i opasnija za uspeh borbe i otpora nego dejstva i aktivnosti snaga agresora. Međusobna razračunavanja su, po pravilu, surovija nego borba sa snagama neprijatelja. U tim razračunavanjima, najčešće, strada civilno stanovništvo i gubici u ljudstvu i materijalnim sredstvima obično su veći nego u borbama sa snagama agresora. Stoga bratoubilački ratovi koriste samo napadaču i najveće su zlo za oslobodilačku i odbrambenu borbu i pokret.

Shvatajući značaj tog jedinstva, agresori se maksimalno angažuju na produbljivanju postojećih i stvaranju novih razlika, da bi otpor naroda što više oslabili i usmerili nacionalne snage na međusobna razračunavanja, uključujući i oružane sukobe. Pri tome, vešto se koriste postojeće društvene, klasne, političke, nacionalne, etničke, verske i druge razlike i suprotnosti. Treba reći da u tome, na žalost, često i uspevaju, budući da se ovi ratovi vode na područjima »trećeg sveta« gde postoje brojne i oštre unutrašnje društvene i druge suprotnosti koje je u nasleđe ostavio kolonijalizam, odnosno koje još uvek stvara neokolonijalistička i hegemonistička politika pojedinih zemalja i snaga reakcije. Agresori posebno nastoje da izazovu i prodube nacionalne, etničke i verske netrpeljivosti i sukobe. Diferencijacija na tim osnovama u praksi se pokazala uspešnija nego diferencijacija na klasnim i materijalnim osnovama. Stoga je produbljivanje nacionalnih i verskih razlika primarni zadatak snaga »specijalnog rata«, kako pre, tako i u toku same agresije. U nekim zemljama postoje specijalne institucije koje se bave pitanjima verskih i nacionalnih razlika i netrpeljivosti u pojedinim zemljama i regionima i njihovim produbljivanjem, radi ostvarenja vlastitih osvajačkih interesa i ciljeva.

6. Vojni poraz oslobodilačkih snaga ne znači i gubitak rata

Rat je veoma složen skup brojnih međusobno usklađenih dejstava u kome oružana borba, po pravilu, ima odlučujući značaj. Međutim, rat je prestao biti samo oružani sukob zaraćenih strana i njegov krajnji ishod više ne zavisi jedino od rezultata oružane borbe. Neki savremeni ratovi pokazali su da od rezultata oružane borbe prevashodno ne zavisi i krajnji ishod rata. I posle vojnog poraza rat se nastavlja različitim dejstvima i aktivnostima, među kojima, kao što se to pokazalo u nekim oslobodilačkim ratovima, politička borba

ima odlučujući značaj i čini glavnu komponentu ukupnih ratnih napora. Tako su neki vojni porazi oslobodilačkih snaga istovremeno označavali nove političke pobjede, što na prvi pogled izgleda paradoksalno. Pored političkih pobjeda, stečene su nove pozicije na međunarodnom planu i stvorena je perspektiva za uspešan nastavak rata, uz različite oblike podrške i pomoći miroljubivih zemalja i drugih progresivnih snaga sveta.

Poraz oružanih snaga oslobodilačkih pokreta ne znači i kraj rata pod uslovom da je pokret autentičan, da nije u službi interesa drugih i da se oružana borba nastavila pa makar i u početnim, gerilskim oblicima. Znači da su borbena dejstva bitna komponenta daljih ukupnih oslobodilačkih aktivnosti, bez obzira na njihove najniže oblike i ograničenu teritorijalnu rasprostranjenost. Bitno je za nastavak rata da nisu uništene fundamentalne pretpostavke pokreta, koje su osnova za njegov dalji razvoj, a to su odlučnost i spremnost naroda da nastavi otpor agresoru, uključujući i oružanu borbu, do pobjede i u najtežim vojnostrategijskim uslovima.

Iz činjenice da rat nije izgubljen iako se pretrpi vojni poraz strategijskih razmera bilo bi pogrešno izvući zaključak da je oružana borba, gledano u celini toka rata, izgubila na svom značaju i uticaju na njegov krajnji ishod. Radi se samo o tome da poraz oslobodilačkih oružanih snaga ne znači i kraj, odnosno gubljenje rata. To, istovremeno, podrazumeva produžetak oružane borbe kao nezamenljive komponente ukupnih ratnih napora. Ukoliko je oružana borba rasprostranjenija i snažnija, utoliko je i garancija uspešnog završetka oslobodilačke borbe izvesnija i bliža. Uporedo sa postizanjem rezultata u oružanoj borbi moraju se ostvarivati i rezultati u svim drugim domenima ratnih dejstava. Njihov zajednički ukupni rezultat opredeljuje krajnji ishod rata.

7. Blokada napadnute zemlje je strateški cilj agresora

Agresor pokušava da zemlju na koju priprema i vrši napad izoluje od sveta na političkom, ekonomskom i vojnom planu. Radi toga on preduzima određene mere još u miru, a pojačava ih neposredno pred agresiju, da bi u toku rata one poprimile masovne razmere prvorazrednog strategijskog značaja. Cilj je da se žrtva agresije što pre i u celini izoluje od sveta.

U toku pripreme agresije, pored političkih, diplomatskih i ekonomskih aktivnosti, preduzimaju se i vojne blokade, posebno pomorskih komunikacija, da bi se sprečila veza sa svetom, u prvom redu

sa zemljama koje pružaju ili koje bi mogle da pruže odgovarajuću pomoć zemlji na koju se priprema agresija. Cilj je da se pre agresije izvrši potpuna fizička izolacija određene zemlje i tako onemogućeni njena veza i komuniciranje sa svetom. Ove blokade se, najčešće, pravdaju potrebama sprečavanja nabavki oružja iz zemalja koje tim putem nastoje da steknu »poziciju svog prisustva« i koje »izazivaju nestabilnost« u određenom regionu. S druge strane, cilj je da se zemlja na koju se priprema agresija ekonomski oslabi onemogućavanjem trgovine i uvoza osnovnih roba i sirovina na kojima se zasniva ekonomski život i privreda, a posebno odbrambena moć te zemlje. Blokada se često primenjuje da bi se sprečila pomoć sa strane određenoj sukobljenoj strani u građanskom ratu. Suština je u tome da se sačuvaju ili steknu nove pozicije u realizaciji vlastitih osvajачkih ciljeva.

U toku agresije preduzimaju se borbena dejstva širih razmera da bi se napadnutoj zemlji presekle kopnene i pomorske veze sa drugim zemljama. Ta borbena dejstva su, najčešće, deo kombinovanih kopneno-pomorsko-vazdušnih operacija, u kojima učestvuju sva tri klasična vida oružanih snaga. Ukoliko to uslovljava geografski položaj određene zemlje, određuju se posebne intervidovske grupacije za izvršenje ovog zadatka. Primarnu ulogu u tim dejstvima, najčešće, imaju kombinovani sastavi ratne mornarice. U okviru tih dejstava značajno mesto pripada pomorskim desantima, čije su aktivnosti uvek tesno usklađene sa dejstvima snaga na kopnu, posebno sa onima čiji je cilj presecanje kopnenih komunikacija radi sprečavanja veze sa susednim zemljama.

Praksa je pokazala da agresor uvek pokušava da, sasređenim kombinovanim dejstvima, na samom početku agresije fizički potpuno izoluje napadnutu zemlju od sveta. To mu je primarni strategijski cilj u početnom periodu rata.

II

Neka vojnostrategijska iskustva iz lokalnih ratova

1. Opštenarodni rat garantuje uspeh

U svim lokalnim ratovima u kojima je agresiji pružen opštenarodni otpor agresori su doživeli neuspeh — vojni ili politički. Najčešće je agresor bio prisiljen da odustane od nastavljanja oružane agresije, jer je opštenarodnim ratom bio doveden u bezizlaznu političku i vojnostrategijsku situaciju.

Uspeh opštenarodnih odbrambenih ratova je u njihovoj totalnosti. Pobeđivalo se onda kada je agresoru pružen masovan otpor na celoj nacionalnoj teritoriji i kada su primenjivani svi mogući oblici opštenarodne borbe i otpora, među kojima je oružana borba imala primarno mesto i ulogu.

Bitan faktor pobeda u opštenarodnim ratovima bila je usklađenost svih ratnih dejstava, svih oblika borbe i otpora na celom nacionalnom prostoru i u toku celog rata. Tamo gde ceo prostor nije bio zahvaćen dejstvima protiv agresora, i kada ta dejstva nisu bila neprekidna i usklađena po vremenu, izostali su pozitivni rezultati, uprkos snažnim dejstvima pripadnika oružanih snaga. Rezultati borbenih dejstava na frontu imali su ograničen i nedovoljan uspeh kada su izostali oblici opštenarodnog otpora na okupiranim — zauzetim teritorijama. Praksa je pokazala da su i najjednostavniji oblici otpora, kao što je pasivna rezistencija, snažan doprinos uspehu borbenih dejstava na frontu i pozitivnom ishodu rata u celini.

Borba protiv svih vidova »specijalnog rata« pokazala se kao neizostavna strategijska komponenta opštenarodnih odbrambenih i oslobodilačkih ratova. U toku oružane agresije agresor stalno pojačava aktivnost i mere iz arsenala »specijalnog rata«. I njegova je deviza »totalni rat« u kome »specijalni rat« ima ulogu značajne strategijske komponente. Stoga u ukupnost odbrambenih aktivnosti, odnosno ratnih dejstava, neizostavno spadaju aktivnosti i mere protiv »specijalnog rata« koje moraju biti što je moguće bolje usklađene sa drugim oblicima borbe i otpora, a posebno sa oružanim borbenim dejstvima. Gde toga nema, a zbog veoma složenih unutrašnjih i spoljnih uslova vođenja odbrambenog i oslobodilačkog rata, ni rezultati oružanog i drugih oblika borbe i otpora nemaju doseg koji bi realno mogli imati, a koji bi time bili još i »umnoženi«.

2. Odlučnost i spremnost naroda za borbu odlučujući su faktori uspeha i pobede

Gotovo ni u jednom osvajačkom ratu, u kome je narod bio odlučan i spreman za borbu protiv agresora, nisu ostvareni ciljevi agresije. Agresije su savladavane bilo porazom oružanih snaga napadača bilo njihovim dovođenjem u takve opšte, posebno vojnostrategijske, uslove da su dalji opstanak i oružana borba bili nemogući, što je napadača primoravalo da odustane od agresije i povuče svoje oružane snage sa zauzetih teritorija. To je bilo moguće, pre svega, kada je agresor naišao na snažan i jedinstven otpor celog naroda.

Odlučnost i spremnost naroda za borbu protiv agresora manifestovali su se uprkos društvenim razlikama i suprotnostima. To je izraz savremene društvene svesti, čija je bitna karakteristika želja i odlučnost za sticanjem, odnosno očuvanjem samostalnosti, nezavisnosti i integriteta nacionalne teritorije. Stoga se ogromna većina naroda svrstava u front aktivne ili pasivne borbe i otpora protiv agresora.

Svaki agresor je uvek preduzimao sve da bi, koristeći unutrašnje društvene suprotnosti, izazvao građanski rat i na političkim i drugim osnovama podelio stanovništvo na nepomirljive antagonističke, međusobno ideološki, politički i oružano sukobljene grupe. Pri tome se služio brojnim sredstvima iz arsenala »specijalnog rata«. Zahvaljujući tome, agresor je osiguravao podršku i pomoć, ali najčešće samo neznatnog dela stanovništva, što je bilo nedovoljno da bi uspešno vodio oružanu borbu i održao se na zauzetim delovima invazione teritorije.

Krajnji ishod ratova prevashodno je zavisio od odlučnosti naroda i njegove spremnosti da vodi dugotrajan i za agresora iscrpljujući rat do konačne pobeđe. Brojna nadmoćnost napadača, posebno u naoružanju i drugim sredstvima ratne tehnike, nije mogla slomiti opredeljenje i volju narodnih masa za borbu. Narod je, unatoč nepovoljnim okolnostima u brojnim komponentama odnosa snaga, zahvaljujući svom jedinstvu i odlučnosti, nadvladavao sve teškoće i uspešno se odupirao napadaču. Pokazalo se da su odlučnost i spremnost naroda za borbu glavni i odlučujući faktor odbrambenih i oslobodilačkih ratova. Prednosti agresora, posebno u broju i kvalitetu sredstava ratne tehnike, bile su nedovoljne da bi se slomila volja i opredeljenje narodnih masa za borbu.

3. Trajanje savremenih ratova

Svi savremeni ratovi, po pravilu, dugo traju unatoč ubrzanim procesima ratnih dejstava, posebno oružane borbe, i znatnom povećanju stepena trošenja snaga i sredstava. Poznata su predviđanja da će znatno povećani intenzitet borbenih dejstava i visok stepen trošenja osnovnih činilaca rata — ljudi i materijalnih sredstava, uticati na skraćenje vremena trajanja ratova. Na tim pretpostavkama se gradila i doktrina munjevitog rata i odlučujućeg značaja njegovog početnog perioda. Praksa lokalnih i regionalnih ratova nije potvrdila ova predviđanja.

Agresor nikad nema dovoljno vremena. Njemu se žuri iz dva razloga: prvo, da u kratkom roku porazi oružane snage branioca i onemogućí rasplamsavanje svih oblika ratnih dejstava u opštenarodnom odbrambenom ratu, i drugo, da svetsko javno mnjenje stavi pred svršen čin i onemogućí bilo kakvu pomoć zemlji koja se brani od agresije. Agresor žuri i zato da bi što pre oslobodio svoje oružane snage za druge prostore gde prisustvom svojih oružanih snaga ili njihovim direktnim angažovanjem u oružanom sukobu, treba da zaštiti svoje interese ili da osvoji nove.

Branilac, ne rizikujući odlučujuće negativne strategijske posledice, nastoji da slomi agresiju za što kraće vreme, a istovremeno preduzima mere koje će mu omogućiti uspešno vođenje dugotrajnog rata, u kome će uzeti učešće celokupno stanovništvo i u kome će oružana borba biti samo jedan, ali ne uvek i glavni oblik ratnih dejstava.

Praksa je pokazala da je sukob ove dve koncepcije gotovo redovno rezultirao u duge ratove u kojima je protok vremena uvek išao u korist branioca. Svakako da je uslov za to bilo nepokolebljivo opredeljenje stanovništva da se odupre agresiji, i u najtežim uslovima, i spremnost za vođenje dugotrajnog opštenarodnog odbrambenog rata.

Zahvaljujući nacionalnoj svesti naroda nalazimo se, dakle, u istorijskom periodu kada agresor, bez obzira na prednosti u broju, a posebno u ratnoj tehnici, nije u stanju da ostvari svoje ratne ciljeve u kratkom vremenskom periodu i prisiljen je da prihvati dugotrajan rat u kome nema šansi za uspeh i u kome će kad-tad doživeti poraz. Istovremeno, zahvaljujući mogućnostima savremenog naoružanja i vojne opreme, u kojima je po pravilu agresor nadmoćan, branilac nije u stanju da u kratkom roku slomi agresiju, već je prisiljen da snažnim otporom u početnom periodu rata onemogućí agresora da brzo ostvari svoje ratne ciljeve i da, menjajući oblike oružane borbe i primenjujući najrazličitije načine ratnih dejstava, nametne napadaču dug iscrpljujući rat iz koga, zakonito, opštenarodne odbrambene snage izlaze kao pobednik. Stoga su, po svoj prilici, dugi ratovi zakonitost savremene istorijske epohe.

4. Odlučujući faktor rata je čovek

Svi lokalni i regionalni ratovi su pokazali da je čovek ostao glavni i odlučujući faktor rata. Pretpostavke da će razvoj naoružanja i druge ratne tehnike, s obzirom na njihove visoke kvalitete i borbeno mogućnosti, promeniti odnos na štetu ljudskog, a u korist mate-

rijalnog faktora nisu se u praksi rata potvrdile ni ostvarile. Naprotiv. Ljudski faktor je učvrstio svoju čelnu poziciju. Pomeranja u odnosima faktora rata ukazuju na njihovu još veću međusobnu povezanost i uslovljenost. Istovremeno, povećan je značaj pojedinih komponenti svakog faktora rata. Tako, na primer, kod ljudskog faktora znatno je porastao značaj ratne veštine, a kod prostora njegova infrastruktura.

U lokalnim i regionalnim ratovima upotrebljavana su najsavremenija oružja i druga ratna tehnika, izuzev nuklearnih borbenih sredstava. Predviđalo se da će se ubrzanjem toka borbenih dejstava omogućiti ostvarenje koncepta munjevitog i kratkog rata. Smatralo se da će nadmoćnija tehnika staviti čoveka u podređenu poziciju i da će ona dirigovati dinamiku ratnog procesa i, u krajnjem, odlučivati o ishodu rata. Na kraju se pokazalo da je čovek glavni ograničavajući faktor tehnike, uključujući tu i onu najsavremeniju. Tamo gde je ljudski faktor zakazao zakazala je i tehnika. Pokazalo se i to da se zastarela tehnika uspešno suprotstavila i najsavremenijoj, ako je bila upotrebljena na pravi način i u odgovarajućim borbenim uslovima. Ljudi su bili ti koji su ispoljavali vrednost i mogućnost sredstava ratne tehnike. Svakako da ne treba zanemariti i obratan uticaj, što je takođe ratna praksa pokazala, ali to ni u čemu ne koriguje činjenicu da ljudski faktor prevashodno određuje odnos između faktora rata, a ne naoružanje i vojna oprema.

Istina je da je savremena ratna tehnika znatno povećala stepen trošenja ljudskog faktora, ali to ne znači da je i smanjila potrebu njegove brojnosti i umanjila njegovu ulogu u procesu trošenja snaga i sredstava. Znači da je ubrzani proces usavršavanja savremenog naoružanja i drugih sredstava ratne tehnike još više istakao ulogu čoveka u korišćenju i suprotstavljanju njihovim povećanim borbenim i drugim mogućnostima.

5. Specijalna dejstva su bitna i stalna komponenta oružane agresije

»Specijalni rat« nisu samo destruktivne aktivnosti koje se izvode u miru da bi se postigli određeni ciljevi bez upotrebe oružane sile, odnosno bez oružane agresije. Dejstva iz arsenala »specijalnog rata« se pojačavaju neposredno pred otpočinjanje, a produžavaju se veoma intenzivno i u toku oružane agresije. Tako su ona postala sastavni deo lokalnih ratova, sa stalnom tendencijom povećanja njihovog značaja i doprinosa ukupnim ratnim naporima.

U toku oružane agresije, specijalna dejstva su usmerena na slamanje volje naroda za borbu i otpor i na destrukciju vlasti i materijalne osnove zemlje. Glavni objekt dejstva je jedinstvo naroda. Da bi se ono narušilo pokušava se stvoriti uverenje o nemogućnosti i uzaludnosti borbe. Na toj osnovi nastoje se izazvati i unutrašnji društveni nemiri, uključujući i oružane sukobe. Pri tome, veoma značajno mesto ima pridobijanje stanovništva za saradnju i stvaranje kvislinške vlasti i drugih organizacija, uključujući i oružane snage. Snagama »pete kolone« pruža se i znatna materijalna pomoć.

U okviru dejstava snaga »specijalnog rata« istaknutu ulogu imaju dejstva i mere usmerene na izazivanje nepoverenja u rukovodeće društvene strukture i organe vlasti. Odvojiti narod od svog rukovodstva osnovna je deviza i glavni cilj »specijalnog rata«. Radi toga se preduzimaju razne mere i upotrebljavaju sva raspoloživa sredstva. Pokušavaju maksimalno da se iskoriste društvene suprotnosti i greške vladajućih struktura, koje su izazvale ili doprinele zaoštavanju tih suprotnosti.

Pored socijalnih antagonizama, posebno se nastoje razbuktati nacionalna i verska netrpeljivost i nejednakost. Treba reći da su u zaostalim sredinama različitih nacionalnosti i vera snage »specijalnog rata« u tome imale uspeha. U nekim slučajevima postojeće suprotnosti prerasle su u međusobna oružana razračunavanja. U takvim okolnostima agresor nastoji da opravda i legalizuje sopstveno prisustvo. Izazivanje unutrašnjih oružanih sukoba najčešće se vrši još u miru da bi se stvorili povodi za oružanu agresiju.

Aktivnosti snaga »specijalnog rata« najtešnje su usklađene sa svim drugim ratnim, a posebno sa borbenim dejstvima. Sastavni su deo planova oružane agresije i borbenih dejstava, a za njihovo izvođenje angažuju se brojne snage i specijalizovane civilne i vojne strukture. Snage »specijalnog rata« opremljene su najsavremenijim sredstvima i osposobljene za dejstva u različitim opštim i borbenim uslovima. Stoga pripreme za borbu protiv snaga »specijalnog rata« moraju biti sastavni deo planova odbrane svih struktura društva, a u ratu opštedruštvena briga i aktivnost.

6. Trošenje snaga i sredstava

Savremeno klasično naoružanje, koje se upotrebljava u lokalnim ratovima, odlikuje se velikim uništavajućim i rušilačkim mogućnostima. Te mogućnosti povećane su u odnosu na one iz drugog svet-

skog rata za nekoliko puta. Nova i modifikovana oružja izbacuju u jedinici vremena daleko više ubojnog materijala, većih uništavajućih efekata i veće preciznosti pogađanja. Na taj način je znatno povećan intenzitet borbenih dejstava. Posledica povećanih uništavajućih mogućnosti savremenih oružja i većeg intenziteta borbenih dejstava je znatno veće trošenje snaga i sredstava.

Uporedo sa povećanjem stepena trošenja snaga i sredstava promenila se i struktura gubitaka u ljudstvu. Radi se (1) o tome da su gubici civilnog stanovništva veći nego ranije u odnosu na gubitke oružanih snaga i (2) da su u okviru oružanih snaga znatnije povećani nepovratni u odnosu na povratne gubitke. Kao posledica takvog odnosa gubitaka javljaju se mnogi problemi, posebno u znavljanju oružanih snaga i njihovom održavanju na potrebnom borbenom nivou. Totalnost rata zahteva angažovanje velikog broja stanovnika u raznim oblicima borbe i otpora. Pored toga, za potrebe oružanih snaga mora da radi veći broj civila nego što je to bilo ranije. Povećanje broja nepovratnih gubitaka traži češću i brojniju popunu oružanih snaga iz rezervnog sastava i prispelih mladih godišta. Sve to izaziva brojne probleme, a i posledice među kojima značajno mesto ima ubrzanje opadanje kvaliteta pripadnika oružanih snaga. Direktna posledica svega toga je smanjivanje ukupnih borbenih mogućnosti oružanih snaga.

Materijalne potrebe oružanih snaga, posebno u ubojnim sredstvima, povećane su za nekoliko puta u odnosu na one iz drugog svetskog rata. S druge strane, znatno je povećan stepen trošenja materijalnih sredstava. Materijalna baza se brže troši bilo zbog uvećanih potreba vlastite potrošnje bilo zbog uništavanja, odnosno paralisanja dejstvima protivnika. U celini se, dakle, brže troši materijalna osnova rata, posebno oružane borbe. Da bi se savladale teškoće koje su time uzrokovane, to iziskuje veoma velike i organizovane napore društva.

Povećanje borbenih mogućnosti ratne tehnike i povećanje trošenja snaga i sredstava imaju direktan uticaj na oblik i način vođenja dugotrajnog rata. To, posebno, važi za uslove kada jedna zaraćena strana ima izrazitu nadmoćnost u ljudstvu i materijalnim sredstvima. Zaraćena strana koja je inferiorna u ovim komponentama odnosa snaga ima izgleda za uspeh jedino ako nametne drugoj strani opštenarodni oblik rata, u kome će osigurati stalno »trošenje« protivnika i uspešno izbegavanje oružanih sudara čiji bi rezultati imali negativne posledice strategijskih razmera.

7. Skladan odnos vidova, rodova i službi — uslov njihove efikasne upotrebe

Iskustva iz lokalnih i regionalnih ratova pokazala su da je efikasnija i racionalnija upotreba svakog vida oružanih snaga moguća ako je obezbeđen njihov skladan međusobni brojni odnos i odnos opremljenosti i osposobljenosti za borbu. Bobbene mogućnosti jednog vida oružanih snaga mogu doći do punog izražaja samo u zajedničkoj i međusobno usklađenoj aktivnosti sa ostalim vidovima. Ovo ne upućuje na zaključak da svi vidovi oružanih snaga imaju isti značaj i ulogu u oružanoj borbi. U lokalnim i regionalnim ratovima primarnu ulogu je, najčešće, imala kopnena vojska. Međutim, njene borbene mogućnosti su često bile limitirane adekvatnim razvojem i mogućnostima ratnog vazduhoplovstva, a u primorskih zemalja i ratne mornarice. Savremena kopnena vojska, čiji znatan deo čine oklopne i mehanizovane jedinice, može efikasno i u punoj meri ispoljiti svoje borbene mogućnosti ako je adekvatno podržana i zaštićena dejstvima ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, odnosno ratne mornarice. U protivnom njeni nosioci vatre i udara — oklopne, mehanizovane i artiljerijsko-raketne jedinice — bile su uništavane ili neutralisane pre nego su uvedene u borbu. Tim snagama potrebna je snažna zaštita i podrška iz vazduha, a na pomorskim vojištima i sa mora. Gde toga nije bilo izostali su inače realno moguć i očekivani rezultati dejstava kopnene vojske.

U okviru vidova nužno je obezbediti skladan odnos rodova. Pokazalo se da prerazvijenost jednog roda na račun drugih, odnosno zaostajanje u razvoju nekih rodova u odnosu na druge, ima negativne strategijske posledice. Razvijeni rodovi ne samo da nisu ispoljavali svoje mogućnosti u borbenim dejstvima nego su bili paralisani i uništavani pre stupanja u borbeni dodir sa protivnikom. To se, na primer, događalo sa kompletnim savremeno opremljenim oklopnim jedinicama kada nisu imale potrebnu zaštitu od dejstava iz vazdušnog prostora. One su bile razbijene daleko od fronta, na maršu ili u rejonima prikupljanja. Savremeni boj je združeni boj u pravom smislu reči, te je združivanje rodova i u taktičkim jedinicama postalo neophodnost.

Kao što je neophodno ostvariti skladan međusobni odnos rodova, isto tako treba obezbediti skladan odnos službi unutar vida. Već smo rekli da se u savremenim borbenim dejstvima troše velike količine materijalnih sredstava i da su povećani gubici u ljudstvu. Stoga je organizovano i efikasno funkcionisanje opsluživanja delatnost

prvorazrednog strategijskog značaja. To zahteva postojanje brojnih, dobro opremljenih i osposobljenih pozadinskih službi. Posebno je naglašen značaj tehničkih službi vidova, sanitetske i intendantske službe.

8. Odnos i osnovna obeležja napada i odbrane jedinica kopnene vojske

Praksa lokalnih i regionalnih ratova pokazala je da mogućnosti savremenog naoružanja i druge ratne opreme dolaze više do izražaja u napadnim nego u odbrambenim dejstvima. Bilo bi pogrešno iz toga zaključiti da tehnološki i tehnički razvoj čine odbranu neefikasnim vidom borbenih dejstava. Istina je da je savremena ratna tehnika znatno povećala mogućnosti napada, ali i odbrane. Stoga bi se moglo reći da je, u osnovi, očuvan njihov tradicionalni odnos. Napad je sačuvao i osnažio svoju poziciju primarnog vida borbenih dejstava, ali je i odbrana dobila nove mogućnosti, ako se tehnika korektno koristi i ako se odbrana pripremi i izvodi u skladu sa zahtevima i načelima savremene ratne veštine. Iskustva su ponovo potvrdila (1) da je napad glavni i odlučujući vid borbenih dejstava, (2) da je odbrana nužan i nezamenljiv vid borbenih dejstava, i (3) da je odbrana uvek u funkciji napada, bilo da stvara uslove za preduzimanje napada bilo da obezbeđuje izvođenje napada.

Osnovna obeležja napada su: istovremeno dejstvo po celoj dubini odbrambenog rasporeda branioca; povećana dubina zadatka jedinicama u napadu; veća dubina napadnog borbenog rasporeda; jače rezerve i drugi ešloni; veća zavisnost od zaštite od dejstava iz vazdušnog prostora; povećan tempo nastupanja; sinhronizovani prodori oklopnih i mehanizovanih jedinica sa vazdušnim desantima i snagama podrške iz vazdušnog prostora; povećana autonomnost jedinica, i veliki procenat trošenja snaga i sredstava.

Osnovna obeležja odbrane su: veća dubina odbrambenog borbenog rasporeda; jače snage raspoređene po dubini, namenjene za aktivna dejstva; istovremenost dejstva na celoj dubini odbrane; sposobnost za uspešnu protivoklopnu i protivdesantnu borbu, protivvazdušnu odbranu, protivelektronska dejstva i protivhemijsku zaštitu; maksimalna aktivnost odbrane; aktivna dejstva po celoj dubini borbenog rasporeda napadača; veća pokretljivost, sa osloncem na fortifikaciju; masovno zaprečavanje, ukopavanje i maskiranje; usklađenost sistema vatre sa sistemom zaprečavanja i fortifikacije; elastičniji odnos prema prostoru, i veliki procenat gubitaka u ljudstvu i materijalnim sredstvima.

9. Osnovni principi ratne veštine u lokalnim ratovima

Nova i modernizovana oružja i druga sredstva vojne opreme, upotrebljena u lokalnim ratovima, znatno su povećala ulogu inicijative, aktivnosti, manevra, iznenađenja i brzine kao osnovnih principa savremene ratne veštine. Ovi principi su se afirmisali kao primarne i međusobno uslovljene i zavisne kategorije oružane borbe. Primena jednog bila je uslovljena ili je omogućavala primenu drugih. Rezultati borbenih dejstava svih razmera i oblika prevashodno su zavisili od stepena i pravovremenosti ostvarenja ovih principa.

Inicijativa se afirmisala kao vrhunski princip ratne veštine. Pokazalo se da je pobjeda jedino moguća kada se pravovremeno preuzela i održala inicijativa. Inicijativu je moguće preoteti i održati jedino pod uslovom da se uspešno primenjuju ostali principi ratne veštine. Da bi se preotela i sačuvala inicijativa neophodna je što veća samostalnost u radu komandi i dejstvima jedinica svih stepena. Strana koja je imala inicijativu uspešno je nametala protivniku vlastite oblike i načine vođenja oružane borbe i menjala odnos snaga u svoju korist. Istovremeno se pokazalo da preuzimanje i održavanje inicijative prevashodno ne zavisi od odnosa snaga. Nju je moguće preoteti i održati i u uslovima inferiornosti u oružju i drugoj ratnoj tehnici, ako se protivniku nametnu takvi oblici i načini vođenja oružane borbe koji mu ne odgovaraju i ako se uspešno primene principi: aktivnost, manevar i iznenađenje.

Aktivnost se pokazala kao primarni garant uspeha u borbenim dejstvima svih razmera i u svim prostornim ambijentima. Posledica toga je da se napad još više afirmisao kao odlučujući vid borbenih dejstava, a ofanzivna komponenta odbrane se ispoljila kao njena najznačajnija karakteristika.

U savremenim uslovima aktivnost ne podrazumeva samo ofanzivna borbena dejstva već stalno preduzimanje raznih mera kojima se situacija menja u vlastitu korist. Na taj način protivnik se prisiljava da preduzima protivmere koje su u funkciji odbrane u nepovoljnim borbenim, prostornim i vremenskim uslovima. Aktivnost se pokazala kao primaran uslov za preuzimanje inicijative i najefikasniji način menjanja odnosa snaga.

Manevar se pakazao kao najefikasniji i najcelishodniji način dovođenja vlastitih snaga u povoljniji borbeni položaj u odnosu na protivnika. Savremena ratna tehnika je istakla nužnost manevra do te mere da je on postao sastavni deo svih borbenih i drugih radnji jedinica. Bez intenzivnih manevara vatrom i pokretom nije moguće

postići pozitivne rezultate u borbenim dejstvima. Isto tako, manevar je bitna komponenta aktivnosti jedinica van neposrednog borbenog dodira sa protivnikom. Borbene i druge mogućnosti jedinica moguće je maksimalno iskoristiti jedino ako se primeni odgovarajući manevar. Istovremeno to je osnovni preduslov da bi se izbegli udari protivnika, odnosno umanjile posledice tih udara. Tako je manevar, pored utvrđivanja, postao osnovni i nezamenjiv način za povećanje stepena trošenja protivničkih i racionalno čuvanje sopstvenih snaga. Stoga, manevar u toku izvođenja borbenih dejstava ima poseban značaj.

Iznenadjenje, kao osnovni princip ratne veštine, sačuvalo je svoje mesto i ulogu i u uslovima upotrebe savremene ratne tehnike, posebno sredstava otkrivanja. Stalna je težnja da se protivnik iznenadi, bez obzira na odnos snaga. Savremena sredstva otkrivanja i prenošenja informacija samo su otežala primenu iznenadjenja, ali ga nisu i onemogućila. Praksa lokalnih ratova je pokazala da je iznenadjenje moguće postići, kako po vremenu tako i po mestu i načinu dejstva, i u uslovima upotrebe savremenih sredstava otkrivanja. Posebno se afirmisalo iznenadjenje u odnosu na cilj koji se želi postići i u načinu dejstva jedinica i upotrebe sredstava ratne tehnike. Zaraćena strana, koja je u oružanoj borbi primenjivala taktičke postupke koji više nisu odgovarali novim borbenim uslovima, bila je češće iznenadena i trpila je poraze. Razna nesigurna ograničenja u lokalnim ratovima uslovia su i veće mogućnosti za postizanje iznenadjenja u pogledu ciljeva i objekata dejstva i upotrebe određenih vrsta naoružanja. Na primer, neizvesnost stepena eskalacije rata pogodno je tlo za postizanje iznenadjenja različite vrste.

Brzina, kao jedan od osnovnih principa ratne veštine, takođe je dobila na značaju u lokalnim ratovima. Uzrok tome su taktičko-tehničke osobine i mogućnosti savremenih ratnih sredstava. Tehničko-tehnološki progres višestruko je povećao borbene i druge mogućnosti naoružanja i vojne opreme. Posledica toga su nagle i česte promene situacije na bojištu. U takvim uslovima mora se brzo odlučivati, kretati i dejstvovati. Stoga je brzo i racionalno korišćenje vremena postalo imperativ ponašanja svakog pojedinca i jedinice u pripremi i izvođenju kretanja i borbenih dejstava. Pokazalo se da i najmanje zakašnjenje pruža vanredne prednosti protivniku da dođe u povoljniji borbeni položaj i da maksimalno iskoristi mogućnosti svojih jedinica i ratne tehnike. Zato se i ističe potreba da uvek treba preduhitriti protivnika. Ostvarenje principa brzine nezamenjiv je preduslov primene drugih principa ratne veštine, posebno inicijative

i iznenađenja. Isto tako, iskustva su pokazala da je uspešno ostvarenje principa brzine garant za uspešno menjanje odnosa snaga i borbene situacije u svoju korist.

Zaraćena strana koja je uspešno primenjivala navedene principe uspevala je da: menja odnos snaga u svoju korist, protivniku nameće oblike i načine vođenja oružane borbe i borbenih dejstava koji mu nisu odgovarali, protivnika dovodi u nepovoljne borbene uslove, maksimalno koristi svoje borbene i druge mogućnosti, para liše prednosti protivnika u određenim elementima odnosa snaga, posebno u naoružanju i drugim sredstvima ratne tehnike, izbegne rešavajuće sudare koji bi mogli imati negativne strategijske posledice, racionalno upotrebi raspoložive snage i sredstva, protivnika drži u pasivnoj poziciji, pravovremeno preduzima borbene aktivnosti i druge mere, svrsishodno koristi prostor i osigura veći stepen trošenja snaga i sredstava protivnika u odnosu na vlastite gubitke. Iz toga je rezultirao povoljan ishod borbenih dejstava i rata u celini.